

Viktor Šenderovitši loeng Tallinnas 15.09.2011 sarjast Venemaa Hääled

Kokkuvõtte koostas Kadri Ollino

Tuntud Venemaa ühiskonnategelane, ajakirjanik ja satiirik Viktor Šenderovitš analüüsis oma loengus poliitilist hetkeolukorda Venemaal, keskendudes Venemaa liberaalsete demokraatide rollile riigi edasises arengus.

Šenderovitši sõnul on valimised Venemaal vaid simulatsioon, kus alates Vladimir Putini võimule tulekust on viimased 10 aastat toimunud ainult ülemuste määramine ja ümbermääramine. Viimased valimised, kus panused olid kõrged ning võitjad polnud ette teada, toimusid aastal 1996. Praeguste valimiste puhul on tegemist justkui teenindava personali konkurentsiga, kus omavaheline võistlus on ainult detailides. Oponente valimisnimekirjadesse ei lubata, rünnakud konkurentidele on tihti väga isiklikud, mille käigus tuuakse välja näiteks konfidentsiaalne meditsiiniline info. Häältelugemine toimub range kontrolli all, Šenderovitš isegi ennustas, et järgmistel valimistel on Ühtse Venemaa toetus vähemalt 65%. Valimised on justkui tühi matrjoška, mille sees peitub omakorda järgmise põlvkonna tühi matrjoška. Täna pole mitte Vladimir Putin Venemaa põhiprobleem, vaid ainult üks sümptomitest, põhiprobleemiks on liberaaldemokraadid ise.

Kui 2008. aastal mitme liberaalse partei esindajad omavahel kokkuleppeid sõlmisid, kandis hiljem enam-vähem iga teine Kremlile ette, millest räägiti. Šenderovitš tõi välja, et kui oponentiga lepitakse kokku kriitika ulatuses, pole enam tegemist poliitikaga ning Putinit kritiseerimata pole võimalik ka liberaalseid programme ellu viia. Aeg-ajalt on Venemaal siiski vajalik ülejäänud maailmale ja eriti USAle näidata, et tegemist on demokraatliku riigiga, mistõttu loodi ka Rodina partei ja lõhuti vasakpoolne tiib. Kui aga parteijuht Dmitri Rogožin sai liiga iseseisvaks, saadeti ta ära Brüsselisse, kuid enne uusi valimisi figureerib tema isik taas Vene sisepoliitikas. Šenderovitš analüüsis põgusalt ka Mihhail Prohhorovi fenomeni Vene poliitikas. Prohhorov arvas, et riiki investeeritud suured summad tagavad talle poliitilise sõltumatuse, ta tundis, et on justkui „autoomanik, kes ise oma masina rooli keerab“, kuid Kremli seisukoht oli, et „nad palkasid autojuhi, kelle sai esimesel vajadusel taas välja vahetada.“

Kõige traagilisemaks peabki Šenderovitš viimase 20. aasta jooksul liberaalse demokraatia idee täielikku diskrediteerimist. Viimased tõelised demokraadid olid tema sõnul Sahharov ja Afanasjev, kuid pärast neid on võimul inimesed, kellel puuduvad igasugused ideaalid. Kui enne varastati riigilt kommunistlike loosungite saatel, siis tänapäeval tehakse sama liberalismi varjus. Parempoolsete liberaalide lootus, et nad suudavad Putiniga milleski kokku leppida, meenutab Šenderovitšile lugu poisikesest, kes abiellus eidekesega suure pärandi lootuses, kuid poisi surres jäid ka tema lelud eidekesele. Tema sõnul ongi peamiseks ülesandeks hetkel taastada arusaam sellest, kes on teenindaja, kes on demokraat ning mida saab teha ja mida mitte. Isegi kui kõik ütlevad, et midagi tuleb muuta, ei maini keegi kunagi kaose autori nime. Selleks peab Šenderovitš just Putinit, Medvedev on tema arvates vaid osa dekoratsioonist.

Venemaa poliitiline elu on justkui kinnitunud ämber, mis mingil hetkel kahtlemata siiski lõhkeb. Ajaloos on 20-30 aastat vaid väike hälve, sest ideoloogiliselt elab Venemaa jätkuvalt Nõukogude Liidus, kuid Šenderovitši sõnul pole murrang enam kaugel. Nii nagu tänavu Põhja-Aafrikas toimunud sündmusi ei suutnud maailma juhtivad poliitikud ja ühiskonnateadlased ette näha, ei oska Šenderovitš ennustada, mis võiks olla detonaatoriks Venemaal, kuid millalgi kahtlemata praegune süsteem kukub. Ühtlasi avaldas kõneleja lootust, et erinevalt Tuneesiast, Egiptusest ja Liibüast toimuvad muudatused Venemaal sarnaselt Euroopale evolutsiooniliselt, suudetakse vältida inimohvreid ning leppida kokku ausates mängureeglites. Samas sõnas Šenderovitš, et sellistel juhtidel nagu Putin või Lukašenka on võimult väga keeruline lahkuda, sest võimulolek on neile ainus garantii, et nad ei pea oma tegude kohta selgitusi andma, seetõttu on ka väga keeruline veenda neid võimust loobuma.

Šenderovitš tundis muret ka selle üle, mis praeguse süsteemi lagunedes Venemaal koos hoiaks. Poolat ühendas omal ajal lisaks katoliiklusele ühine arusaam rahvuselusest, kuid kaasaegset Venemaal liidab väga vähe, 20 aasta jooksul pole tekkinud ühtset ideoloogiat, ettekujutused minevikust ja tulevikust lahknevad ning uus põlvkond tunneb uhkust sündmuste üle, mida tegelikult tuleks häbeneda. Alati, kui Venemaal võim muutub, muutub ka ajalookäsitlus, mistõttu on oluline, et süsteemi lagunedes laguneks Nõukogude impeerium, mitte aga Vene riiklus. Ajastus on äärmiselt tähtis; kui Nõukogude sündroom õigel ajal ei kao, võib tulemuseks olla kogu riikluse hukk. Eestil ei tasu Šenderovitši sõnul süsteemi purunemise tagajärgede pärast peljata, sest Eesti pihta langevad vaid nõ „killud ja pritsmed“. Kui Venemaal näiteks nafta hind langeb, on süsteemile oluline leida välised vaenlased, kelleks võivad olla nii liberaalid kui ka Lääs, kes ei jõua Venemaa hukku ära oodata. Eestist ei saaks kunagi välisvaenlast number üks, seetõttu ei kordu Šenderovitši sõnul ka 1940. aastate sündmused.

9. mai ja Pronkssõduri sündmusi käsitledes viitas Šenderovitš kirjanik Juri Trifonovile, kelle sõnul ajalugu on justkui mitmesooneline läbipõimunud juhe, mida ei tohi läbi raiuda, vaid ettevaatlikult lahti harutada. 9. mai sündmuste ajal sulasid „juhtmed“ kokku, inimesed sõdisid fašismi vastu ja kodumaa eest, kuid hiljem selgus, et võideldi Stalini eest. Äärmused mõlemalt poolt toovad kaasa edasise halvenemise ning sündmustele tuleks anda aja möödudes hinnang pärast seda, kui on põhjalikult teemade üle arutletud ja neid mõista püütud. Samuti saab hinnangut anda süsteemile, kuid inimesi, kes on sunnitud selles laavas hulpima, tuleb vaadelda eraldi, sest tihti viiakse inimesed ajaloo protsesside poolt paratamatult kaasa.

Kui rääkida etnosest tervikuna, siis Vene kogemus Läänes näitab, et emigrandid on konkurentsivõimelised, leiutas ju Igor Sikorski helikopteri ja Sergei Brin Google'i, seega tegeleda tuleb Šenderovitši arvates just inimeste harimise, mitte nende süüdistamisega. Praegusel ajal tahavad venelased maitsta demokraatia vilju, kuid rahvas ei mõista, et korralik infrastruktuur, sotsiaalgarantiid ja muud hüved on võimude lahususe tulemus. Kuigi taoline olukord kurvastab ja ärritab ka kõnelejat ennast, viitas Šenderovitš oma kogemusele 2005. aastal, kui ta valimistel kandideerides mõistis, et kui Vene mutikesele põhjalikult olukorda selgitada, saab isegi mutike aru, mis ühiskonnas toimub. Hoolimata sellest, et süüdistamine ja rahva peale solvumine kipub tänapäeval moes olema, tuleb nendega suhelda ja selgitusi jagada. Pinochet' juhtumile viidates selgitas Šenderovitš, kuidas kedagi ei saa jätta ka mitukümmend aastat hiljem karistamata. Karistamatus sünnitab uuel põlvkonnal illusioone, et võimalolijad on immuunsed, kuid tegelikult peavad juhid mõistma, et nad ei ole Mäekuningad.

Valimistele minemata jätmist või ükskõik millise partei poolt hääletamist, kui see ei ole Ühtne Venemaa, pidas Šenderovitš ühtmoodi kehvadeks lahenduseks. Skeptiline oli ta ka Novaja Gazeta ettepaneku suhtes panna igasse jaoskonda kaamerad, kuid arvas, et 1% jaoskondades võiks seda isegi katsetada. Liikumine Naf-Naf kutsus üles tegema ristikest igasse valimisbülletääni kastikesse, et näidata üles oma meelsust. Sedeli tühjaks jätmine ei ole hea variant, kuna need võiksid tulemuste võltsijate poolt minna hiljem käiku. Esmatähtis nagu Šenderovitš korduvalt rõhutas, on tema arvates hulgal suurel hulgal normaalsete ja ausate inimeste vahel käitumisreeglites kokku leppida, mis ei taga kellelegi automaatselt kohta parlamendis, aga taastab ausad valimised. 1991. aastal Jeltsini võimule tulekuga ei võitnud demokraatia, sest rahvas magas selle lihtsalt maha. Rahvas oli pöördelistest sündmustest ja ühiskondlikest plahvatustest väsinud ega jaksanud demokraatia jälgimisega ning kontrolliga järgnevatel aastatel tegeleda. Praegune võimust vöörandumine on seotud ühelt poolt pettumusega, teisalt 70 aastat kogunenud rahulolematusega.

Kuigi venelasena eelistaks Šenderovitš viisavabadust, tunnistas ta, et seni kuni Andre Lugovoi probleem pole lahendatud, on Euroopa lähenemine arusaadav, sest kärbsed tuleb kotlettidest eraldada ja neid, kes kardinasse nuuskavad, enam külla ei kutsuta.

Lõpetuseks hindas Šenderovitš Tšetšeenia olukorda üsna lootusetuks, sest peale Dudajevi ja Mašadovi tapmist jäid seal alles vaid bandiidid, ühelt Venemaa toetatud Kadõrov ja teisalt al Qaida toetatud Doku Umarov.